
THE IMPACT OF THE INTERNATIONAL FACTOR OF CONFLICT IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Hatidza Berisha

Faculty of Engineering Management, Belgrade, Serbia, hatidza.berisa@gmail.com

Abstract: The events that took place in Bosnia and Herzegovina (B&H) after the collapse of the Soviet Union and the unification of Germany, as well as the attitudes of the international factor towards the Bosnian crisis, should be considered in the process of disintegration of the former Yugoslavia, and secession of its republics. Due to the impossibility of a peaceful agreement on the resolution of state status and the organization of the state by political factors in B&H, it was necessary for the international community to intervene in resolving the state's status and relations in it.

The aim of the paper is to analyze the impact of an international factor on developments in B&H right before the outbreak of the conflict, as well as during the course of the 1992-1995 period. The impact of the international factor has been viewed through the role of Europe (the European Community, since 1993 - the European Union and West European countries) on the one hand and the United States of America on the other, as the main and determining factors of the international community in resolving the Bosnian issue. The United Nations Organization (OUN) remained in the other plan in this process, while the role of the Soviet Union was not significant, because the Soviet Union was solving its own growing problems that arose at the end of the Cold War by the breakup of the Warsaw Pact, and later after the collapse of the state.

Keywords: conflict, international factor, Bosnia and Herzegovina, political factor,

УТИЦАЈ МЕЂУНАРОДНОГ ФАКТОРА НА СУКОБ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ**Хатица Бериша**

Факултету за инжињеријски менаџмент, Београд, hatidza.berisa@gmail.com

Сажетак: Догађаје који су се десили у Босни и Херцеговини (БиХ) након распада Совјетског Савеза и уједињења Немачке, као и ставове међународног фактора према босанској кризи, потребно је посматрати у оквиру процеса дезинтеграције бивше Југославије, те отцепљења и осамостављивања њених република. Због немогућности мирног договора о решавању државног статуса и уређења државе од стране политичких фактора у БиХ, неопходна је била интервенција међународне заједнице у решавању статуса државе и односа у њој.

Циљ рада је да анализира утицај међународног фактора на дешавања у БиХ непосредно пре избијања сукоба, као и током одвијања истог у периоду 1992.-1995. године. Утицај међународног фактора посматран је кроз улогу Европе (Европска Заједница, од 1993. године Европска Унија и западноевропске земаље) са једне стране и Сједињених Америчких Држава (САД) са друге стране, као главних и одлучујућих фактора међународне заједнице у решавању босанског питања. Организација Уједињених Нација (ОУН) је у овом процесу остала у другом плану, док улога Совјетског Савеза (касније Руске Федерације) није била значајнија због решавања сопствених проблема насталих крајем хладог рата, распадом Варшавског уговора, а касније и распадом државе.

Кључне речи: безбедност, Босна и Херцеговина, Европска унија, међународни фактор, сукоб.

УВОД

У тражењу одговора на питање какву је улогу међународни фактор имао у решавању сукоба у БиХ, отежавајући околности су биле недоступност адекватних извора о истој. Без озира на временску дистанцу од завршетка сукоба, проблем у анализи и даље представља непостојање званичне или научно утврђене литературе о дешавањима у босанском сукобу, него се иста своди на тумачења страна учесника или међународних актера.

Утицај међународног фактора на сукоб у БиХ, у периоду 1991.-1995. године, није био ефикасан у циљу спречавања избијања сукоба, непосредно пре његовог почетка, као и током одвијања истог. Представници Европе и САД су водили нејединствену и некоординисану политику у погледу решавања сукоба у БиХ. Нису узели у обзир многе факторе који су постојали у БиХ и њеном окружењу уочи сукоба, потребних за разумијевање узрока сукоба, као и тока којим се исти одвијао.

1. ПОЛИТИЧКЕ ПРИЛИКЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Ови фактори укључују политичке прилике у БиХ, етничко - религијске поделе, национализам уско повезан са историјом, догађаје који су се десили у Хрватској, као и недостатак демократије за решавање проблема мирним путем. Неразумевање специфичности БиХ, догађаја у окружењу који су претходили кризи у БиХ, изазвало је погрешно уверење да ће се рат у БиХ брзо завршити, као и да ће признавање БиХ као независне државе помоћи у остварењу тог циља.

Што је још важније, недостатак јединствене и координисане акције и неслагања између Европе и САД у погледу различитог приступа сукобу у БиХ, посебно око питања територијалног јединства или поделе територије између супростављених страна, као и питања признања независности БиХ, пропустили су прилику да се спречи ескалација сукоба у раним фазама, а затим и током вођења преговора између супростављених страна у сукобу. Због тога покушаји Европе, без подршке САД, нису имале жељени ефекат. Допринели су само бројним прекидима непријатељстава и политичким преговорима између супростављених страна, али нису донели мир или крај убијања у БиХ.²¹² С друге стране, активније учешће САД у процес решавања сукоба у БиХ резултирало је подршком једне стране и притисцима на другу страну, укључујући и војну интервенцију, те условили промену баланса снага на терену и подршку преговарачком процесу.

Ситуацију у БиХ и њеном окружењу пре избијања сукоба треба посматрати као факторе који су захтевали дубљу анализу од стране међународне заједнице пре решавања статуса државе. Исти се огледајују се кроз националну структуру становништва, међусобни однос између народа, религију, историју, економске и политичке прилике, као и последице сличних дејавана у окружењу, посебно у Хрватској.

У предратном периоду, 1945.-1992, године БиХ је била једна од шест република бивше Југославије. Према последњем попису из 1991. године, главне националности у БиХ су биле Муслимани (43,38%), Срби (31,18%) и Хрвати (17,36%). Остатак становништва у БиХ су били Југословени, Јевреји, Роми и остали.²¹³ Религије су били подељене међу народима у БиХ: Муслимани-ислам, Срби-православци и Хрвати-католици. Језик, историјска искуства, економски услови и други елементи културе дељени су, не увек на идентичан начин, у склопу три верске заједнице. Ипак, упркос томе, народи БиХ су развили само заједнички осећај припадности БиХ као домовини, који се никада није развио у идеју босанске нације. Разлог за то је био положај БиХ као територије под контролом од једне мултинационалне империје до друге, са многим друштвеним и економским траговима истих. Процеси консолидације нација-држава који су се десили широм Европе у XIX и почетком XX века заобишли су БиХ.²¹⁴

Одрживост и функционисање БиХ, као државе, кроз зависност од интегрисаног фактора шире државне заједнице, у којој може да егзистира, постала је упитна пропашћу спољњег југословенског интегрисаног „омотача”.²¹⁵ Постепен процес распада бивше Југославије који је почео крајем 1980.-их, као и пораст национализма узео је маха и у БиХ. Повећане економске тешкоће, етнички немири, као и одсуство уједињујућег лидера, подстакнути порастом национализма, водио је поједине групе и републике тражењу независности. Поред тога, југословенски Устав из 1974. године подржао је раст тих тежњи. Према истом народу у бившој Југославији имали су право на самопредељење укључујући и отцепљење од Југославије. Устав је инспирисао муслиманску жељу да афирмише свој идентитет, јер је Југославија била федерација пет народа и шест република, а сваки од пет народа, сем Муслимана, су имали своју републику. Једино БиХ није „припадала“ ни једном народу.²¹⁶

Насилна историја БиХ мора се узети у контексту разумевања сукоба и његовог тока. Балкан је имао историју ратовања и етничких сукоба који су егзистирали стотинама година, а који су доживели ерупцију релативно скоро током Другог светског рата. Националисти у БиХ су експлоатисали страхове људи и сећања историјских злочина, нарочито успомена из Другог светског рата у циљу привлачења подршке. Неколико година пре рата, многи муслимански и хрватски политичари покушали су да умање број српских

²¹²Хатица Бериша, Миле Ракић.: „Утицајни фактори ефикасности система безбедности БиХ,“ *међународни научни скуп: „Безбједност и заштита“*, 17.12.2016. Бања Лука Зборник радова, стр. 137-149

²¹³ Завод за статистику БиХ, *Етничка обилежја становништва*, Статистички билтен бр.233, Сарајево, 1993, 10.

²¹⁴ Shoup, Steven L. Burg and Paul S. "The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention." In *Regional & Cultural Studies AY 2008 Coursebook*, edited by Sharon McBride, Maxwell AFB, AL: Air Command and Staff College, 2007, 99

²¹⁵ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich -Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 119-120,

²¹⁶ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 105

жртва у Другом свјетском рату, посебно у логору Јасеновац. С друге стране, Муслимани су се подсећали своје верзије историје, злодела током тренутног рата као „десетом српском геноциду над муслиманима.“²¹⁷

1.1. Босна и Херцеговина у предратном периоду

На политичкој сцени, у предратном периоду, систем доношења политичких одлука у БиХ је био заснован на концензусу између три заједнице. Први демократски избори у историји БиХ 1990. године проузроковали су дубоко подељен политички систем. То је поделило становништво БиХ у три главна дела везано за етничку припадност и довео националне партије на власт.²¹⁸ Када је бивша Југославија почела да се распада, принцип консензуса је напуштен.

На почетку процеса распада бивше Југославије, БиХ се залагала са неким републикама за останак у заједници, те чинила све што може да остане неутрална. Међутим, када се Европска заједница почетком 1992. године припремала за признање Хрватске и Словеније као независних држава, Председник БиХ Изетбеговић је променио мишљење и почео да тражи независност за БиХ. Ова одлука је подстакла Србе на противљење.²¹⁹ Муслимански и хрватски лидери су организовали референдум о независности, који су Срби бојкотовали. Дана 03. марта 1992. године Муслимани и Хрвати, без Срба, објавили су декларацију о независности БиХ и напуштања бивше Југославије.²²⁰ Рат је био неизбежан. Интервенција међународне заједнице је била неопходна за решавање сукоба.

2. ИНТЕРВЕНЦИЈА МЕЂУНАРОДНЕ ЗАЈЕДНИЦЕ У РЕШАВАЊУ СУКОБА У БОСНУ И ХЕРЦЕГОВИНУ

Интервенција међународне заједнице огледала се кроз недостатак одлучности, јединства и координације деловања према БиХ и иста се грубо може поделити у две фазе. Прва, покушаје Европе да сукоб реше медијацијом у преговорима између супростављених страна, на принципу понуђених решења, покушавајући да остане непристрасна у процесу, без активне формалне подршке САД. Друга фаза почиње активним учешћем САД у процесу директног преговарања између сукобљених страна, подршке једне стране и неодустајања од процеса до изналажења решења.

Постоји неколико разлога за такву политику. Регион је изгубио геополитички значај за Запад који је имао током Хладног рата, када је Запад подржавао југословенско јединство и територијални интегритет за спречавање совјетског утицаја. Према Warren Zimmerman-у, "традиционални амерички приступ Југославији више нема смисла."²²¹ У схватању Запада, Југославија је постала само још једна комунистичка земља која треба да се демократизује. Још важније, у исто време, САД су се са савезницима, у јануару 1992. године, удружиле у избацивању Ирака из Кувајта у Заливском рату, интервенцији, иако успешном, која је оптеретила војне буџете САД и других земаља учесница, смањујући њихов ентузијазам за предузимање других интервенција.²²²

Осим тога, Бушова администрација је наставила да гледа Босну као европски проблем и могућност за Европу да покаже своју способност да делују независно од САД, те одржавала је у великој мери политику немешања у региону.²²³ Поред тога, Европска заједница је показивала жељу да преузме контролу у регионалном спору, а САД им је то и препустила. Као министар спољних послова Луксембурга Jacques Poos је изјавио: "Време Европе је стигло."²²⁴

Оно што је додатно заједнички бринуло све западне земаље била је потреба да се "спречи појава исламског проблема на европском тлу." Према Lord Owen-у, ако Европа не реши проблем избеглица, "онда би ми Европљани платити страховиту цену. Исламски свет би нас оптужио за расизам против босанских Муслимана и одржавао то против нас вековима."²²⁵ Утицај босанског сукоба на исламски свет је такође био

²¹⁷ Исто, 105

²¹⁸ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 18

²¹⁹ Хагица Бериша, Миле Ракић.: „Утицајни фактори ефикасности система безбедности БиХ,“, међународни научни скуп: „Безбједност и заштита“, 17.12.2016. Бања Лука, стр. 137-149

²²⁰ Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 3-4

²²¹ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 16-17

²²² Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 5

²²³ Lawrence S. Kaplan, "NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance", Praeger, 2004, 117

²²⁴ Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 5

²²⁵ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 114-115

један од важних елемената размишљања у САД. Још један битан елемент био је Турска, значајан савезник у борби против Ирака и у конкуренцији за утицај у централној Азији, која је подржавала босанске муслимане.

Врло битан елемент који је изазвао поделу између САД и Европе и недостатак координисане акције било је питање о признању независности југословенских република које је директно утицало на решавање босанског сукоба, нарочито током европских покушаја да се проблем реши преговорима. Док су Европљани фокусирали своје мировне напоре на посредовање у преговорима, САД су дале приоритет признању независности. Европа је покушала довести сукобљене стране до споразума, а у тим напорима САД нису учествовале и подржавале су другачији приступ.

Исто питање постојало је у оквиру Европе у раним 1990-им које је дубоко поделило ставове о приступу југословенској кризи, нарочито по питању признавања независности Словеније и Хрватске.²²⁶ Cyrus Vance, који је преговарао о прекиду ватре између Срба и Хрвата током већег дела друге половине 1991. године, упозорио је Немачку и Европску Заједницу, да ће признање Хрватске направити рат у Босни неизбежним. Међутим, према Helmut Kohl-у то је била исправна политика. Изјавио је 15. јануара 1992. године "Свако ће ускоро признати да је то исправна политика. Без ове одлуке, грађански рат се не би завршио."²²⁷

Покушаји Европе кроз посредовање у преговорима између супростављених страна заснивали су се на моделу понуђених планова, односно арбитражних решења, док су коначну одлуку о прихватању доносили представници три народа у БиХ. Увек је постојала могућност одбијања понуђеног решења једне од страна. Кризу у Југославији међународна заједница је тумачила као дисолуцију државе и процесе осамостаљивања република, а не сепесије, као њиховог легитимног права да се издвоје из државне заједнице. Гемелни принципи од којих се полазило у преговорима (Конференција за Југославију и Бадинтерова комисија) су били: суверене и независне републике с међународним субјективитетом за оне које то желе, слободно удруживање република с међународним субјективитетом које то желе и међународно признање република које то желе у оквиру постојећих републичких граница.²²⁸

Почетно успостављени принципи међународне заједнице усмерили су токове накнадних дешавања на овим просторима и у ствари подстакли републике да траже независност прије решавања свих унутрашњих проблема и несугласица. До 1994. године, европљани су покушали и нису успели да преговорима реше проблем кроз четири различита мировна плана за БиХ. Међутим, током преговора испоставило се да је главни проблем неслагања супростављених страна у ствари борба за територију, односно подела територије државе као и начин успостављања власти, односно питања ко ће владати.

Први, Cutiliero-ов план (фебруар–август 1992. године) у оквиру Конференције о Југославији предлагао је БиХ као независну државу у оквиру постојећих граница, организовану на федералном принципу и састављену од више федералних јединица у форми етничких кантона (швајцарски модел федерације). Срби су одбили понуђене принципе на бази више кантона. Измењена коначна верзија плана предлагала је унутрашње уређење са три конститутивне јединице дефинисане на националним, економским, географским и другим критеријумима. Коначну верзију прихватиле су све три стране, али је сагласност за план накнадно повукао представник муслимана Алија Изетбеговић, одбацујући идеју о разбијање БиХ у три етнички заснована региона уједињени само слабом савезном владом.²²⁹ Утицај САД на план био је пресудан, јер је муслиманска влада вјеровала да САД нису подржавале план из више разлога. Прво, током посјете САД, Zimmerman је питао Изетбеговића зашто је пристао на принципе са којима се не слаже. Други је био америчка одбојност за договор заснован на етничком принципу и критиковање Европљана за прихватање етничке канонизације.²³⁰

Други, Vance-Owen-ов план (септембар 1992. -март 1993. године) је, такође, полазио од територијалног интегритета и међународног субјективитета БиХ, а предлагао је децентрализовано унутрашње уређење. Територија БиХ би била подељена у десет провинција (регија, области) на основу: географских, економских, саобраћајних и других критеријума. Представници Срба нису прихватили

²²⁶ Brad K. Blitz, "War and Changes in the Balkans: Nationalism, Conflict, and Cooperation", Cambridge University Press, New York, 2006, 100-101

²²⁷ David Rieff, "Slaughterhouse. Bosnia and the Failure of the West", London: Vintage 1995, 16

²²⁸ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 155-158

²²⁹ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 162-163

²³⁰ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 110

наведени план. одбијајући да врате територију, као и да им иста коју држе буде подељена у изолованим цеповима.²³¹ Важност плана је у укључивању ОУН у процес преговорања, добијајући знатно ширу основу. Lord Owen је држао да су САД у великој мери одговорне за немогућност добијања сагласности за план, оптужујући их да избором стране и саветовањем, иницирањем напада, заједно са отвореним неподржавањем процеса, не дају могућност успеху напора за мир.²³²

Према трећем, Owen - Stoltenberg-овом плану (јун- децембар 1993. године) креираном од стране Европске заједнице и ОУН, БиХ би била држава са три „конститутивне републике“: српске, хрватске и муслиманске, које би договором дефинисале „уставни споразум“ о унији трију република. У републикама би сваки народ изворно остваривао конститутивност са законодавном, извршном и судском влашћу, а на нивоу БиХ би биле вршене делегиране надлежности. Како је Vance-Owen-ов план био неприхватљив за српску страну, тако је Owen- Stoltenberg-ов био неприхватљив за муслиманску страну.²³³ САД нису у потпуности биле против плана, али је њихова подршка била слаба, те су после гласања изразили слагање са одбијањем истог од стране Муслимана.²³⁴

Четврти, План Европске уније (ЕУ), представља корекцију Owen - Stoltenberg-овог плана под утицајем Њемачке и Француске, којим су дефинисане нове мапе територијалног разграничења република: бошњачка република –33 % територије, хрватска република –17 % територије и српска република –49% територије. Обзиром да се рат водио за територије, сматрало се да прво треба територијално разграничити три заједнице, а затим ући у фазу решавања уставних питања. Наведена корекција је одбачена у фебруару 1994. године, али је остала основа територијалног разграничења у којој српска страна не може имати више од 49% територије БиХ.²³⁵

Наведени покушаји Европе у решавању сукоба у БиХ методом понуђених решења, која свака од сукобљених страна може да одбије, показали су се неуспешним и нису зауставила рат у БиХ. Иако су се САД формално дистанцирале од посредовања до 1994.године, њихов утицај на преговоре био је веома значајан. Неслагање између САД и Европе у погледу два различита приступа босанском сукобу, а посебно по питању признања независности допринијело је неуспеху европских мировних планова. Америчко критиковање планова, као и етничких критеријима који су служили за разграничење предложених кантона рефлектовали су америчку подршку концепту унитарне босанске државе.²³⁶ Све то је резултирало недостатком америчке подршке мировним европским плановима.

Западна политика према сукобу у БиХ фундаментално се променила 1994. године, када САД преузимају водећу улогу за постизање споразума између зараћених страна и завршетка рата, уз прихватање поделе БиХ у национално дефинисаним ентитетима. Разлог за то је тумачење босанског сукоба као неуспеха спољне политике председника Bill Clinton-а и његове администрације, те неспособности или неспремности да преузму водећу улогу у балканској кризи. Према Richard Holbrook-у "пропали међународни одговор на рат у Босни је највећи колективни неуспех Запада од 1930."²³⁷ Неки амерички званичници, као Marshall Harris, инсистирали су на значајнијој улози САД у босанском сукобу: "Рекли смо Европљанима, пробали смо на ваш начин, имали сте времена и то је био ужасан неуспех. Сада је време да се склоните са пута."²³⁸

Утицај медија на промену политике у западним земљама према сукобу у БиХ је био значајан. Сви су игнорисали виртуелни пропагандни монопол који су контролисали босански Муслимани не само у Сарајеву, него и у америчким медијима. У исто време оптуживали су Србе за контролу медија. Бившем председнику Carter-у је приговорено када је изјавио да америчка јавност зна само једну страну приче у Босни, али је садржај његове изјаве остао концизна и проницљива анализа доступна у штампи.²³⁹

²³¹ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 167-168

²³² Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 8

²³³ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 170-171

²³⁴ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 125

²³⁵ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 172

²³⁶ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 139

²³⁷ Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 5

²³⁸ Исто, 8

²³⁹ John E. Sray, "U.S. Policy and the Bosnian Civil War: A Time for Reevaluation", Foreign Military Studies Office,

Међутим, америчка политика у погледу учешћа у босанском сукобу је била конфузна. Председник Clinton је претио ваздушним нападима против босанских Срба, а онда би изјавио: "Сједињене Државе нису и не треба да буду пристрасне у рату." Даље, он је изјављивао да Сједињене Државе треба да воде друге западне земље у заустављању етничког чишћења у Босни, а само пар тренутака после "То не значи да Сједињене Државе или Уједињене Нације могу да уђу у рат, у ствари, да прекрајају линије ... унутар шта је била Југославија."²⁴⁰

Осим тога, САД су објавиле у новембру 1944. године да америчке снаге више не учествују у спровођењу ембарга на оружје против муслимана и предузеле кораке достављања оружја у Босну у супротности са УН договореном резолуцијом. Такође је послано неколико високих "пензионисаних" војних официра, укључујући и бившег врховног команданта НАТО у Босну и Хрватску. Они су играли активну улогу у сукобима у вријеме када су животи припадника мировних снага УН (УНПРОФОР) из неколико земаља НАТО-а били у опасности у овој области.²⁴¹ Америчка подршка муслиманске владе директно је у супротности са строгом непристрасности потребној у традиционалним мировним операцијама узрокујући неспособност снага УНПРОФОР да остану неутралан играч у грађанском рату у Босни, постављајући озбиљна питања о њиховој улози и стварној намери по питању допремања хуманитарне помоћи.²⁴²

Прекретница у промени политике према Босни био је догађај који се догодио на сарајевској пијаци "Маркале", где је експлозија убила много цивила. По аутоматизму, Срби су оптужени за напад.²⁴³ Принцип објективности је напуштен и замијењен комбинацијом ограничене и непристрасне интервенције када су САД одлучиле да подрже једну страну у рату и промене однос снага на терену, али нису дозволили победу једне од страна. За разлику од Европљана и њихових мукотрпних и објективних преговарачких напора, нова администрација Bill Clinton-а је јасно означила Србе као агресоре, а муслимане као жртве.²⁴⁴

САД су инсистирале на НАТО интервенцији и почеле тражити нову стратегију по питање америчког интервенисања у сукоб. Због тога су амерички званичници почели преговоре иза сцене за формирање савез између зараћених Муслимана и Хрвата за успостављање муслиманско-хрватске федерације 1994. године (Вашингтонски споразум).²⁴⁵ Споразум о федерацији је отворио могућност за регионалну равнотежу снага. Муслиманско-хрватски рат је био завршен. Ово је био први пут у Босни да су САД формално преузеле иницијативу у посредовању важном споразуму. То је такође показало да ће САД бити дубоко умешане у босанском сукобу.²⁴⁶

Притиснути од стране САД и снажно подржане од стране Француске, НАТО савезници су 1995. године одлучили провести превентивни напад из ваздуха против Срба у БиХ. Администрација је имала шири план, искористити измењене околности на терену и покренути интензивни дипломатски напор, подржан НАТО-вом новом претњом да одлучно користе ваздушни моћ, те коначно завршити рат.²⁴⁷ Тај шири план подразумевао је другачији приступ решавања босанског питања.

Напуштена је тактика понуђених планова које представници три народа прихватају или не прихватају и уведен је принцип „заједничког рада до коначног решења”. Сукобљене стране добијају право да активније учествују у креирању плана, добијају могућност да у припреми преговора усаглашавају битна спорна питања, тако да званични преговори представљају финализацију плана на раније договореној основи.²⁴⁸

Fort Leavenworth, Kansas, 1-4

²⁴⁰ Richard K. Betts, *"The Delusion of Impartial Intervention"* in *Inter/National Security Studies* AY 2008 Coursebook, edited by Sharon McBride, Maxwell AFB, AL, 2007, 285

²⁴¹ Ronald, Hatchett, *"Bosnia and the American Foreign Policy Agenda"*, The Lord Byron Foundation for Balkan Studies, Presented at the international conference on "The Yugoslav Conflict", Moscow, 1996, 3

²⁴² John E. Sray, *"U.S. Policy and the Bosnian Civil War: A Time for Reevaluation"*, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas, 2

²⁴³ Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 9

²⁴⁴ Исто, 6

²⁴⁵ Исто, 10

²⁴⁶ Saadia Touval, *"Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995"*, London, 2002, 139

²⁴⁷ Susan Rosegrant, "Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia", Kennedy School of Government, Case Program, 1996, 14

²⁴⁸ Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, (Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 173

План Контакт групе²⁴⁹ је представљао нови облик међународне арбитраже државних питања на простору бивше Југославије. Битне одлуке, као полазишта будућег плана су: вашингтонски споразум, као интегрални дио будућег општег плана, будући статус Републике Српске у оквиру државног интегритета БиХ и територија БиХ дефинисана од два државна ентитета, Федерације БиХ (ФБиХ) 49%, Републике Српске (РС) 48% и дистрикта Сарајево 3%. Сукобљеним странама је стављено до знања да се од преговарачког процеса неће одустати све док се не постигне споразум.²⁵⁰ Први неуспех контакт групе може се приписати делом територијалним захтевима према Србима. Одбијањем Срба за Брчко коридор који је имао далекосежне стратешке импликације, јер је раздвајао Србе у западној Босни од Срба у источној Босни и Југославије, стављајући те везе на милост и немилост Хрвата и Муслимана.²⁵¹

Женевски и Њујоршки споразум настали у септембру 1995. године, као основа Дејтонског споразума, представљали су прве акте које су признали представници све три нације у БиХ и обухватили су принципе из ранијих споразума, нарочито одлуке Контакт групе. Женевски споразум се разликовао од плана Контакт групе у неколико елемената. Уместо ранијег територијалног разграничења (49% ФБиХ, 48% РС и 3% Сарајево) уведена је нова подела на принципу 51% ФБиХ и 49% РС без посебно издвојене области Сарајева. Њујоршким споразумом од 26. септембра 1995. године настављена је наградња Женевског споразума.²⁵² Иако је формално Контакт група водила посредовање 1995. године, у ствари су САД водиле и надгледале цијели дипломатски процес. Дејтонски мировни споразум усаглашен у Дејтону 21.11.1995. године и верификован у Паризу 15.12.1995. године, је резултат дугогодишњег процеса изналажења решења сукоба у БиХ, и у ствари представља наградњу ранијих планова међународне заједнице.

ЗАКЉУЧАК

Улога и утицај међународне заједнице у сукобу у БиХ је показала да је равнотежа између сукоба и сарадње у Босни веома зависила од међународног фактора. Упитно је зашто су западне земље веровале да ће признавање БиХ као независне државе довести до мирног решења сукоба. Недостатак јединствене и координисане политике према босанском сукобу пропустило је прилику да спречи ескалацију сукоба у раним фазама конфликта, а затим и током преговора. Показало се да непристрасна интервенција у БиХ, без јединствене подршке међународне заједнице, није успела.

С друге стране, ограничена интервенција условљена класичним америчким погледом на сукоб у смислу "добрих момака" и "лоших момака", уз медијску подршку, директно су имплицирале разлике међу супростављеним странама, као и одговорност за сукоб у БиХ. Такве разлике нису постојале у БиХ. Етничка и верска неслагања између народа у БиХ имају дугу и компликовану историју, те међусобно повезани не дају брза и лака решења. Било би много прикладније и ефикасније за САД и њене савезнике да су деловали у циљу осигурања да се сви одговорни актери у БиХ приведу заједно за преговарачки сто и договоре о међусобно прихватљивом решењу, него да се покуша искористи понашање једне стране као оправдање за подршку друге. У крајњем случају то је и урађено, само са доста закашњења.

Поред тога, мировни преговори су показали да сви ратови имају заједнички проблем, а то је територијална подела између зараћених страна. Разумевање природе проблема и поштовање историје може помоћи избегавању сличних грешака у будућности. У таквој компликованој земља попут БиХ, са етничким и верским сукобима између главних националности који егзистирају вековима, доношење одлука без договора и консензуса између свих страна је веома опасно. Принцип консензуса између босанских народа је кључни елемент за миран и бољи живот у Босни. Недостатак демократије, као и традиције за мирно решавање спорова и сукоба, могу произвести сличне ситуације у БиХ. Због тога је непристрасна улога међународне заједнице у решавања таквих спорова и сукоба неопходна, уважавајући све специфичности БиХ, њене историје, културе и других фактора, као и интересе свих страна

²⁴⁹ Основана 25. априла 1994. године од представника Велике Британије, Сједињених Америчких Држава, Русије, Француске и Њемачке

²⁵⁰ Радомир Нешкових, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 177-178

²⁵¹ Saadia Touval, "Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995", London, 2002, 129

²⁵² Радомир Нешкових, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013, 179-180

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Brad K. Blitz, *“War and Changes in the Balkans: Nationalism, Conflict, and Cooperation”*, Cambridge University Press, New York, 2006.
- [2] Хатица Бериша, Миле Ракић.: „Утицајни фактори ефикасности система безбедности БиХ“, *међународни научни скуп: „Безбједност и заштита“*, 17.12,2016. Бања Лука, стр. 137-149
- [3] David Rieff, *“Slaughterhouse. Bosnia and the Failure of the West”*, London: Vintage 1995.
- [4] John E. Sray, *“U.S. Policy and the Bosnian Civil War: A Time for Reevaluation”*, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, Kansas.
- [5] Lawrence S. Kaplan, *“NATO Divided, NATO United: The Evolution of an Alliance”*, Praeger, 2004.
- [6] Радомир Нешковић, *Недовршена држава-Политички систем Босне и Херцеговине*, Fridrich-Elbert-Stiftung, Сарајево, 2013.
- [7] Richard K. Betts, *“The Delusion of Impartial Intervention”* in *Inter/National Security Studies Academic Year 2008 Coursebook*, edited by Sharon McBride, Maxwell AFB, AL, 2007.
- [8] Ronald, Hatchett, “: *Bosnia and the American Foreign Policy Agenda”*, The Lord Byron Foundation for Balkan Studies, Presented at the international conference on “The Yugoslav Conflict”, Moscow, 1996.
- [9] Saadia Touval, *“Mediation in the Yugoslav Wars: The Critical Years, 1990-1995”*, London, 2002.
- [10] Shoup, Steven L. Burg and Paul S. *“The War in Bosnia-Herzegovina: Ethnic Conflict and International Intervention.”* In *Regional & Cultural Studies Academic Year 2008 Coursebook*, edited by Sharon McBride, Maxwell AFB, AL: Air Command and Staff College, 2007.
- [11] Susan Rosegrant, *“Getting to Dayton: Negotiation an End to the War in Bosnia”*, Kennedy School of Government, Case Program, 1996.